

คู่มือการป้องกันการขัดกันระหว่าง
ผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี

องค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี
อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

คำนำ

เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี เป็นไปตามจรรยาบรรณสุจริตตามนโยบายของผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี ในด้านความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับบริการ หรือผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของหน่วยงานในทุกระดับ รวมทั้ง มีการกำหนดแนวทางและกลไกในการดำเนินงานที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาการทุจริตได้อย่างทันที่สำหรับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม โดยมีการพัฒนาเครื่องมือการประเมินคุณธรรมและความโปร่งใสการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ (Integrity and Transparency Assessment : ITA) เพื่อใช้เป็นกลไกในการป้องกันการทุจริตและการกระทำที่เอื้อต่อการเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนของเจ้าหน้าที่ในภาครัฐ ประกอบกับประกาศองค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี เรื่อง มาตรการการป้องกันการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม ขององค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี

องค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี จึงได้จัดทำ “คู่มือป้องกันการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลกับผลประโยชน์ส่วนรวม (Conflict of interest) ขึ้น เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักเกี่ยวกับการทุจริตแก่บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี ใช้เป็นที่ยึดถือและเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานต่อไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
-คำนิยามและแนวคิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม	๑
-รูปแบบของผลประโยชน์ทับซ้อน ๙ รูปแบบ	๒
-แนวทางการปฏิบัติเพื่อควบคุมความเสี่ยง หรือลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการขัดกันระหว่าง ประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม	๓
-องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับผลประโยชน์ทับซ้อน	๕
-รูปแบบผลประโยชน์ทับซ้อนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทย	๖
-มาตรการทางกฎหมายในการจัดการกับปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน	๗
-มาตรการทางกฎหมาย	๙
-แนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน	๑๐

คำนิยามและแนวคิดเกี่ยวกับการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม

ความหมายผลประโยชน์ทับซ้อนคำว่า Conflict of Interests มีการใช้คำในภาษาไทยไว้หลายคำ เช่น “ผลประโยชน์ทับซ้อน” “ผลประโยชน์ขัดกัน” “ผลประโยชน์ขัดแย้ง” หรือ “ความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม” ถ้อยคำเหล่านี้ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสวงหาประโยชน์ โดยมีขอบอันเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักคุณธรรม จริยธรรม และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance)

โดยทั่วไปเรื่อง ผลประโยชน์ทับซ้อน จึงหมายถึงความทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์สาธารณะที่มีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ กล่าวคือเป็นสถานการณ์ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมีผลประโยชน์ส่วนตนอยู่และได้ใช้อิทธิพลตามอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดประโยชน์ส่วนตัว โดยก่อให้เกิดผลเสียต่อผลประโยชน์ส่วนรวม มีหลากหลายรูปแบบไม่จำกัดว่าจะอยู่เฉพาะในรูปของตัวเงินหรือทรัพย์สินเท่านั้น แต่รวมถึงผลประโยชน์อื่นๆ ที่ไม่ใช่ในรูปตัวเงินหรือทรัพย์สิน

ผลประโยชน์ทับซ้อน (conflict of interests) ผลประโยชน์ทับซ้อน หรือการขัดกันของผลประโยชน์ (conflict of interests) คือ สถานการณ์ที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งอันเป็นที่ไว้วางใจ (เช่น นักการเมือง ผู้บริหาร ทนายความ หรือผู้อำนวย การของ บริษัทเอกชน หรือหน่วยงานรัฐ) เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ทางวิชาชีพ (professional interests) อันส่งผลให้เกิดปัญหาที่เขาไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นกลาง/ไม่ลำเอียง

ผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้น อาจส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจที่มีต่อบุคคลผู้นั้นว่าเขาจะสามารถปฏิบัติงานตามตำแหน่งให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมจริยธรรมได้มากน้อยเพียงใด ภาษาไทยใช้อยู่ ๓ อย่าง คือ

๑. ความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ส่วนรวม

๒. ผลประโยชน์ทับซ้อน

๓. ผลประโยชน์ขัดกัน ความขัดแย้ง (Conflict) สถานการณ์ที่ขัดกัน ไม่ลงรอยเป็นเหตุการณ์อันเกิดขึ้น เมื่อบุคคลไม่สามารถตัดสินใจกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นได้จากความไม่ลงรอยกันในเรื่องความคิด แนวทางปฏิบัติหรือผลประโยชน์

ผลประโยชน์ส่วนตน (Private Interest) ผลตอบแทนที่บุคคลได้รับโดยเห็นว่ามีคุณค่าที่จะสนองตอบความต้องการของตนเองหรือของกลุ่มที่ตนเองเกี่ยวข้อง ผลประโยชน์เป็นสิ่งจูงใจให้คนเรามีพฤติกรรมต่างๆ เพื่อสนองความต้องการทั้งหลาย

ผลประโยชน์ส่วนตน มี ๒ ประเภท คือ

๑. ผลประโยชน์ส่วนตนที่เกี่ยวกับเงิน (pecuniary) ไม่ได้เกี่ยวกับการได้มาซึ่งเงินทองเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวกับการเพิ่มพูนประโยชน์หรือปกป้องการสูญเสียของสิ่งที่มีอยู่แล้ว เช่น ที่ดิน หุ่น ตำแหน่งที่รับงานจากหน่วยงาน รวมถึงการได้มาซึ่งผลประโยชน์อื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในรูปตัวเงิน เช่น สัมปทาน ส่วนลด ของขวัญ หรือของที่แสดงน้ำใจไมตรีอื่นๆ

๒. ผลประโยชน์ที่ไม่เกี่ยวกับเงิน (non-pecuniary) เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว หรือกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรมอื่นๆ เช่น สถาบันการศึกษา สมาคม ลัทธิแนวคิด มักอยู่ในรูปความลำเอียง/อคติ/เลือกที่รักมักที่ชัง และมีข้อสังเกตว่าแม้แต่ความเชื่อ/ความคิดเห็นส่วนตัวก็จัดอยู่ในประเภทนี้

/ผลประโยชน์...

ผลประโยชน์ส่วนรวมหรือผลประโยชน์สาธารณะ (Public Interest) สิ่งใดก็ตามที่ให้ประโยชน์สุขแก่กลุ่มบุคคลทั้งหลายในสังคม

ผลประโยชน์สาธารณะ ยังหมายถึง หลักประโยชน์ต่อมวลสมาชิกในสังคม มูลเหตุปัญหาลบผลประโยชน์ทับซ้อน ปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนเกิดจากการพัฒนาการทางการเมืองไทยเปลี่ยนไปจากเดิมที่นักการเมืองและนักธุรกิจเป็นบุคคลคนละกลุ่มกัน กล่าวคือในอดีต นักธุรกิจต้องพึ่งพิงนักการเมือง เพื่อให้ให้นักการเมืองช่วยเหลือสนับสนุนธุรกิจของตน ซึ่งในบางครั้งสิ่งที่นักธุรกิจต้องการนั้น มิได้รับการตอบสนองจากนักการเมือง ทุกครั้งเสมอไป นักธุรกิจก็ต้องจ่ายเงินจำนวนมากแก่นักการเมืองในปัจจุบัน นักธุรกิจจึงใช้วิธีการเข้ามามีส่วนทางการเมืองเอง เพื่อให้ตนเองสามารถเข้ามาเป็นผู้กำหนดนโยบายและออกกฎหมายต่างๆ ในสังคมได้ และที่สำคัญคือทำให้ข้าราชการต่างๆ ต้องปฏิบัติตามคำสั่ง

ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interests) องค์การสากล หรือ Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) นิยามความหมายว่า เป็นความทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและผลประโยชน์ทับซ้อน มี ๓ ประเภท คือ

๑. ผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้นจริง (actual) มีความทับซ้อนระหว่างผลประโยชน์ส่วนตน และสาธารณะเกิดขึ้น

๒. ผลประโยชน์ทับซ้อนที่เห็น (perceived & apparent) เป็นผลประโยชน์ทับซ้อนที่คนเห็นว่า มีแต่จริงๆ อาจไม่มีก็ได้ถ้าจัดการผลประโยชน์ทับซ้อนประเภทนี้อย่างขาดประสิทธิภาพ ก็อาจนำมาซึ่งผลเสียไม่น้อยกว่าการจัดการผลประโยชน์ทับซ้อนที่เกิดขึ้นจริง ข้อนี้แสดงว่าเจ้าหน้าที่ไม่เพียงแต่จะต้องประพฤติตนอย่างมีจริยธรรมเท่านั้น แต่ต้องทำให้คนอื่นรู้ รับรู้และเห็นด้วยว่าไม่ได้รับประโยชน์เช่นนั้นจริง

๓. ผลประโยชน์ทับซ้อนที่เป็นไปได้ (potential) ผลประโยชน์ส่วนตนที่มีในปัจจุบันอาจจะทับซ้อนกับผลประโยชน์สาธารณะได้ในอนาคต

รูปแบบของผลประโยชน์ทับซ้อน ๙ รูปแบบ

๑) การรับผลประโยชน์ต่างๆ เช่น การรับของขวัญจากบริษัทธุรกิจใหญ่ โรงงานอุตสาหกรรม การสนับสนุนค่าเดินทางให้ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ไปประชุมทั้งในและต่างประเทศ หรือหน่วยงานราชการรับเงินบริจาคสร้างสำนักงานจากธุรกิจที่เป็นลูกค้าของหน่วยงาน หรือแม้กระทั่งในการใช้งบประมาณของรัฐเพื่อจัดซื้อจัดจ้างแล้วเจ้าหน้าที่ได้รับของแถม หรือประโยชน์อื่นตอบแทน เป็นต้น

๒) การทำธุรกิจกับตนเอง หรือเป็นคู่สัญญา หมายถึง สถานการณ์ที่ผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะ มีส่วนได้เสียในสัญญาที่ทำกับหน่วยงานที่ตนสังกัด ตัวอย่างเช่น การใช้ตำแหน่งหน้าที่ทำให้หน่วยงานทำสัญญาซื้อสินค้าจากบริษัทของตนเอง หรือจ้างบริษัทของตนเป็นที่ปรึกษา หรือซื้อที่ดินของตนเองในการจัดสร้างสำนักงาน สถานการณ์เช่นนี้เกิดบทบาทที่ขัดแย้ง เช่น เป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ขายในเวลาเดียวกัน

๓) การทำงานหลังจากออกจากตำแหน่งหน้าที่หรือหลังเกษียณ หมายถึง การที่บุคคลลาออกจากหน่วยงานของรัฐ และไปทำงานในบริษัทเอกชนที่ดำเนินธุรกิจประเภทเดียวกัน

๔) การทำงานพิเศษ ในรูปแบบนี้มีได้หลายลักษณะ เช่น ผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะตั้งบริษัท ดำเนินธุรกิจที่เป็นการแข่งขันกับหน่วยงานหรือองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่ตนสังกัดหรือการรับจ้างเป็นที่ปรึกษาโครงการ โดยอาศัยตำแหน่งในราชการสร้างความน่าเชื่อถือว่าโครงการของผู้ว่าจ้างจะไม่มีปัญหาติดขัดในการพิจารณาจากหน่วยงานที่ที่ปรึกษาสังกัดอยู่

๕) การรู้ข้อมูลภายใน หมายถึง สถานการณ์ที่ผู้ดำรงตำแหน่งสาธารณะใช้ประโยชน์จากการรู้ ข้อมูลภายในเพื่อประโยชน์ของตนเอง เช่น ทราบว่ามีการตัดถนนผ่านบริเวณใด ก็จะเข้าไปซื้อที่ดินนั้นในนามของ ภรรยา หรือทราบว่าจะมีการซื้อขายที่ดินเพื่อทำโครงการของรัฐก็จะเข้าไปซื้อที่ดินนั้นเพื่อเก็งกำไรและขาย ให้กับรัฐในราคาที่สูงขึ้น

๖) การใช้ทรัพย์สินของราชการเพื่อประโยชน์ธุรกิจส่วนตัว เช่น การนำเครื่องใช้สำนักงานต่าง ๆ กลับไปใช้ที่บ้าน การนำรถยนต์ราชการไปใช้ในงานส่วนตัว

๗) การนำโครงการของรัฐลงในเขตเลือกตั้งเพื่อประโยชน์ทางการเมือง เช่น การที่รัฐมนตรีอนุมัติ โครงการไปลงพื้นที่หรือบ้านเกิดของตนเอง หรือการใช้งบประมาณสาธารณะเพื่อหาเสียง

๘) การใช้ตำแหน่งหน้าที่แสวงหาประโยชน์แก่เครือญาติหรือพวกพ้อง (Nepotism) หรืออาจจะ เรียกว่า ระบบอุปถัมภ์พิเศษ เช่น การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ ใช้อิทธิพลหรือใช้อำนาจหน้าที่ทำให้หน่วยงานของตน เข้าทำสัญญากับบริษัทของพี่น้องของตน

๙) การใช้อิทธิพลเข้าไปมีผลต่อการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่รัฐ หรือหน่วยงานของรัฐอื่น เพื่อให้เกิด ประโยชน์แก่ตนเองหรือพวกพ้อง เช่น เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ตำแหน่งหน้าที่ข่มขู่ผู้ได้บังคับบัญชาให้หยุดทำการ ตรวจสอบบริษัทของเครือญาติของตน

แนวทางปฏิบัติเพื่อควบคุมความเสี่ยง หรือลดความเสี่ยงเกี่ยวกับการขัดกัน ระหว่างผลประโยชน์ ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม

๑. การให้สัตยาบัน “การบริหารราชการมุ่งผลสัมฤทธิ์ ด้วยความโปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม” การให้สัตยาบันของผู้บริหาร ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี ในการบริหาร ราชการตามบทบาทภารกิจหน้าที่รับผิดชอบให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยความ โปร่งใส ซื่อสัตย์สุจริต มีคุณธรรม และปราศจากการทุจริตทุกรูปแบบ

๒. ประกาศองค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี เรื่อง มาตรการการป้องกันการขัดกันระหว่าง ผลประโยชน์ส่วนตนกับผลประโยชน์ส่วนรวมขององค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี เพื่อให้การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี เป็นไปตามจรรยาบรรณสุจริตตามนโยบายของผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนตำบลตะนาวศรี ในด้านความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับบริการ หรือผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของหน่วยงานในทุกระดับ ดังนี้

๑. กำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกัน มิให้ฝ่าฝืนบทบัญญัติ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริต

๑.๑ การเตรียมตัวก่อนเข้าสู่ตำแหน่ง (ก่อนเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ) เมื่อบุคคลผู้ใดก็ตามมี ความประสงค์จะเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเมื่อมีความประสงค์ เข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในตำแหน่ง ก่อนเข้ารับตำแหน่ง บุคคลนั้นๆจะต้องเตรียมตัว โดยตรวจสอบตนเอง คู่สมรส บุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ว่าได้มีการดำเนินกิจการใดๆบ้างเมื่อครั้งที่ตนเองอยู่ ในสถานะของเอกชนมิได้ทำธุรกิจหรือทำการค้าไว้กับรัฐ โดยจะต้องตรวจสอบการเป็นคู่สัญญากับรัฐ

๑.๒ การปฏิบัติหน้าที่หรือดำรงตนในระหว่างเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

๑) เจ้าหน้าที่ของรัฐในตำแหน่ง ต้องไม่ดำเนินกิจการใดๆ ที่เป็นการขัดกันระหว่าง ประโยชน์ส่วนบุคคลกับประโยชน์ส่วนรวม เช่น ห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐทำธุรกิจกับหน่วยงานของรัฐ รวมถึงการห้ามมีส่วนได้ส่วนเสียในสัญญาที่ได้ทำกับหน่วยงานของรัฐ และการห้ามเป็นหุ้นส่วนกับ หน่วยงานของรัฐ

๒) คู่สมรสของเจ้าหน้าที่ของรัฐ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตได้ห้ามคู่สมรสให้ดำเนินกิจการใดๆ ที่เป็นการขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนบุคคล และประโยชน์ส่วนรวมไว้ด้วย

๒.กรณีการรับของขวัญหรือรับผลประโยชน์

๒.๑ เราควรรับหรือไม่ ตามหลักจริยธรรม แม้ว่าเราไม่ควรรับแต่มีหลายโอกาสที่เราไม่สามารถปฏิเสธ หรือเป็นการรับในโอกาสที่เหมาะสมตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

๑) ถ้าเป็นการให้เงิน ท่านต้องปฏิเสธ ไม่ว่าจะเป็นโอกาสใดๆ หรือการรับเงินใดๆ

๒) หากได้รับการเสนอสิ่งใดๆ นอกเหนือจากเงิน สิ่งที่เราควรนำมาเป็นเหตุผลในการ ตัดสินใจ คือ ให้พิจารณาทำไมเขาจึงเสนอของขวัญหรือผลประโยชน์ดังกล่าว

๒.๒ เราควรรายงานการรับหรือไม่ แนวทางในการพิจารณามีดังนี้

๑) ของขวัญหรือผลประโยชน์ที่ได้รับเมื่อเทียบกับราคาตลาด มีค่าน้อยกว่า ๓๐๐๐ บาท ไม่ต้องรายงาน หรือ อาจเก็บเป็นของตนเองได้

๒) ของขวัญทั้งหมดที่มีค่าทางประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม เช่น งานศิลปะ พระพุทธรูป เครื่องประดับโบราณ แต่ก็ถือว่า ของขวัญนั้นเป็นทรัพย์สินขององค์กรไม่ว่าจะมีราคาเท่าไร

๓) ของขวัญหรือผลประโยชน์ที่ได้รับเมื่อเทียบกับราคาตลาดมากกว่า ๑๕๐๐๐ บาท ให้ส่งมอบเป็นทรัพย์สินขององค์กร เพื่อใช้ประโยชน์สาธารณะหรือตามความเหมาะสม

๓. กรณีต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เอื้อต่อการหาประโยชน์ให้ตนเอง ต้องปฏิบัติตามด้วยความกล้าหาญ ยึดมั่นความถูกต้องดีงามและชอบธรรม ปฏิบัติงานโดยไม่ยอมโอนอ่อนผ่อนตามอิทธิพลหรือเอื้อประโยชน์ใดๆ ให้กับบริษัทรายใดรายหนึ่ง แต่ให้ยึดการดำเนินการตามขั้นตอนของกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในทุกขั้นตอน ของกระบวนการอย่างรอบคอบ เคร่งครัด และหลีกเลี่ยงการกระทำใดๆ ที่เข้าข่ายการใช้อำนาจหน้าที่ในตำแหน่งหาประโยชน์ให้กับธุรกิจ ของครอบครัวหรือพวกพ้อง

๔.หากฝ่าฝืนจะมีโทษอย่างไร

การมีพฤติกรรมใดๆ ก็ตามที่เข้าข่ายประเภทของผลประโยชน์ทับซ้อน มีพฤติกรรมฝ่าฝืนการปฏิบัติตามประมวลจริยธรรมข้าราชการพลเรือน ย่อมส่งผลให้ถูกลงโทษ ตักเตือน ตัดเงินเดือน จนกระทั่งถึงไล่ออก ขึ้นอยู่กับความร้ายแรงของการฝ่าฝืน นอกจากนั้นหากพฤติกรรมนั้นๆ เข้าข่ายการรับสินบน ฉ้อฉล ทุจริต และสามารถพิสูจน์ได้ว่า ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นๆ มีการรับผลประโยชน์ทับซ้อนก่อให้เกิดผลประโยชน์แก่ผู้ให้โดยมิชอบ หากถูกตัดสินว่าผิดจริง ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคนอาจมีส่วนร่วมในการรับโทษทางอาญาด้วย

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับผลประโยชน์ทับซ้อน

ผลประโยชน์ทับซ้อน หรือ ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวและส่วนรวม (Conflict of Interest) เป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจมากขึ้นในแวดวงการเมืองการปกครองระดับชาติ โดยมองว่าอาจเป็นรูปแบบการคอร์รัปชันแนวใหม่ที่แนบเนียนมากขึ้น หรือเรียกกันว่า “คอร์รัปชันเชิงนโยบาย” อันที่จริงผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นปัญหาเช่นกันในระดับท้องถิ่น แต่ยังไม่มีการสนใจศึกษากันอย่างจริงจัง

ในอดีตที่ผ่านมาความสนใจเรื่องกระจายอำนาจและการปกครองท้องถิ่นยังมียุ่จำกัด สืบเนื่องจากการเมืองการบริหารบ้านเมืองมีลักษณะรวมศูนย์องค์การปกครองท้องถิ่นมีบทบาทน้อย ประกอบกับขาดความเป็นอิสระ งบประมาณมีอยู่อย่างจำกัด รายได้ขององค์การปกครองท้องถิ่นรวมกันทั้งประเทศรวมกันยังไม่ถึง ๑๐ % ของรายได้ทั้งประเทศ

ดังนั้นประเด็นความสุจริตหรือจริยธรรมของผู้บริหารองค์การปกครองท้องถิ่นจึงไม่ใช่ปัญหาที่ได้รับความสนใจจากทั้งแวดวงนักวิชาการ สื่อมวลชนและสาธารณะมากนัก หากแต่สถานการณ์เริ่มเปลี่ยนแปลงไปในช่วงระยะเวลาหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาการกระจายอำนาจกลายเป็นประเด็นทางการเมือง องค์การปกครองท้องถิ่นมีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญพ.ศ. ๒๕๔๐ ที่มีเจตนารมณ์ในการปฏิรูประบบการเมืองการบริหารของไทย ได้ก่อให้เกิดการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นอย่างขนานใหญ่ทำให้องค์การปกครองท้องถิ่นมีบทบาทมากขึ้น และขณะเดียวกันก็สะท้อนความจำเป็นที่ต้องให้ความสนใจในเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อนในระดับท้องถิ่นประกอบด้วย

ประการแรก จำนวนหน่วยการปกครองท้องถิ่น เดิมประเทศมีหน่วยการปกครองท้องถิ่นจำนวนน้อยประมาณ ๑๐๐๐ แห่ง หากแต่ในระยะเวลาอันสั้น ตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๓๗ ที่มีพ.ร.บ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทย มีหน่วยการปกครองท้องถิ่นรวมกันทุกประเภทมีจำนวนถึง ๗,๘๕๒ แห่ง ทุกพื้นที่อยู่ในเขตรับผิดชอบขององค์การปกครองท้องถิ่น การเกิดขึ้นขององค์การปกครองท้องถิ่นที่ต้องมีทั้งสภาท้องถิ่นและฝ่ายบริหารที่มาจากการเลือกตั้ง ส่งผลให้เกิดนักการเมืองท้องถิ่นจำนวนมาก ซึ่งในชุมชนขนาดเล็ก ประกอบกับคำตอบแทนที่ไม่มากมายนัก นักการเมืองซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นมักประกอบอาชีพอย่างอื่นอยู่แล้ว หรือต้องประกอบอาชีพอื่นๆ ควบคู่ไปกับการบริหารท้องถิ่น ทำให้โอกาสของการเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นไปได้สูง

ประการที่สอง อำนาจหน้าที่ขององค์การปกครองท้องถิ่นขยายขอบเขตกว้างขวางขึ้น เดิมองค์การปกครองท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่และการบริการสาธารณะ ในท้องถิ่นตนเองน้อยมาก ภารกิจจำนวนมากไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ดำเนินการโดยหน่วยงานของราชการส่วนกลาง หรือภูมิภาค รวมทั้งรัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐในรูปแบบอื่นๆ แม้แต่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์การปกครองท้องถิ่นโดยตรง มักเป็นการตัดสินใจจากส่วนกลาง โดยท้องถิ่นเป็นแค่ผู้ปฏิบัติ แต่ด้วยรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ร.บ.กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ มิติที่สำคัญมิใช่ เพียงหน้าที่ที่ครอบคลุมมากขึ้น และกระทบต่อประชาชนทุกด้าน หากยังหมายถึงอำนาจอิสระในการตัดสินใจของท้องถิ่นที่เพิ่มมากขึ้น (discretion) ในบทบาทที่หลากหลายเป็นทั้งผู้ออกและบังคับใช้กฎหมาย ผู้จัดบริการ สาธารณะ และผู้ให้เงินอุดหนุน อาทิเช่น การออกข้อบัญญัติท้องถิ่น การออกหรือต่อใบอนุญาต การกำหนดเขตผังเมือง และการตัดสินใจให้เงินอุดหนุนหรือทำโครงการ รวมทั้งการจัดซื้อจัดจ้างจะเป็นอำนาจตัดสินใจของผู้บริหารท้องถิ่น ในสภาพเช่นนี้โอกาสของการเกิดผลประโยชน์ทับซ้อนย่อมสูง

/ประการ...

ประการที่สาม บทบาทและความสำคัญขององค์กรปกครองท้องถิ่นที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ เม็ดเงินที่เป็นรายได้ของท้องถิ่น เดิมรายได้ขององค์กรปกครองท้องถิ่นคิดเป็นเพียง ๖-๙ % ของรายได้ของรัฐบาล ซึ่งน้อยมาก พ.ร.บ.กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓๐ (๔) กำหนดการจัดสรรภาษีและอากร เงินอุดหนุนและรายได้ อื่นให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้ของรัฐบาลไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒๐ และในช่วงระยะเวลาไม่เกินพ.ศ.๒๕๔๙ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๓๕ ผลปรากฏว่าในปี ๒๕๔๔-๒๕๔๖ รายได้ของท้องถิ่นคิด เป็นร้อยละ ๒๐.๙๒, ๒๑.๘๘ และ ๒๒.๑๙ ของรายได้รัฐบาล ซึ่งในปี ๒๕๔๖ นี้คิดเป็นจำนวนเงินที่องค์กรปกครองท้องถิ่นบริหารจัดการสูงถึง ๑๘๔,๐๖๖.๐๔ ล้านบาท ด้วยงบประมาณมากมาย ทำให้มีการมองว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นอาจกลายเป็นแหล่งหาผลประโยชน์ และถ้าขาดการบริหารจัดการที่ดีย่อมนำมาสู่ความเสียหายต่อประเทศชาติ

ทั้งสามประการข้างต้นคงสะท้อนบทบาทและความสำคัญขององค์กรปกครองท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันสะท้อนความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ทับซ้อนในองค์กรปกครองท้องถิ่น บทความนี้จะศึกษาถึงรูปแบบผลประโยชน์ทับซ้อนในองค์กรปกครองท้องถิ่น โดยเน้นไปที่ฝ่ายการเมืองที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและบริหาร ศึกษามาตรการในการจัดการกับปัญหา ผลประโยชน์ทับซ้อน วิเคราะห์ปัญหาและข้อจำกัด และเสนอแนะแนวทางจัดการปัญหา ผลประโยชน์ทับซ้อน เพื่อป้องกันมิให้ปัญหาดังกล่าวลุกลาม ก่อให้เกิดการทุจริต ความสูญเสียทั้งงบประมาณ และความมั่นใจของประชาชน ต่อการปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งความไว้วางใจของประชาชนต่อองค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การขาดความเชื่อถือในหลักการของการกระจายอำนาจและการปกครองตนเองในที่สุด

รูปแบบผลประโยชน์ทับซ้อนในองค์กรปกครองท้องถิ่นไทย

ลักษณะของการทับซ้อนผลประโยชน์ที่พบในองค์กรปกครองท้องถิ่นไทย จากความรู้ความเข้าใจนี้ จะทำให้การกำหนดมาตรการป้องกันและสามารถหลีกเลี่ยงสถานการณ์ผลประโยชน์ทับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญมากที่สุดขององค์กรปกครองท้องถิ่นไทย คือการเข้ามาดำเนินธุรกิจหรือเป็นคู่สัญญากับองค์กรปกครองท้องถิ่น ซึ่งพบว่ามีหลากหลายลักษณะ ซึ่งจะนำเสนอด้วยกรณีศึกษา เพื่อทำให้เกิดความชัดเจนขึ้น สำหรับรูปแบบที่เป็นปัญหาลำดับรองลงไปคือการจัดสรรงบประมาณเพื่อประโยชน์ของตนเองและฐานเสียง ซึ่งพบว่าความขัดแย้งเกิดขึ้นเพราะสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นผู้เสนอขอโครงการเอง อนุมัติโครงการเอง และในหลายกรณีเป็นผู้รับเหมาดำเนินโครงการนั่นเอง ส่วนรูปแบบอื่นๆ อาทิ การรู้ข้อมูลภายใน มักพบควบคู่ไปกับรูปแบบอื่นๆ

การเข้ามาดำเนินธุรกิจและเป็นคู่สัญญากับองค์กรปกครองท้องถิ่น

รูปแบบผลประโยชน์ทับซ้อนที่พบมากที่สุดในการปกครองท้องถิ่นคือการที่สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหาร ท้องถิ่นมาดำเนินธุรกิจกับองค์กรปกครองท้องถิ่นที่ตนเองเป็นสมาชิก ซึ่งรวมทั้งการเข้ามาเป็นคู่สัญญากับองค์กรปกครองท้องถิ่น ผลประโยชน์ทับซ้อนในรูปแบบนี้พบในหลายลักษณะคือ

๑) การเป็นผู้รับเหมาโครงการ

๒) การจัดซื้อที่ดินของตนเอง

/๓)...

๓) การขายบริการหรือวัสดุอุปกรณ์ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑. การเป็นผู้รับเหมาก่อสร้างในโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ลักษณะนี้อาจเห็นเป็นเรื่องปกติสำหรับแวดวงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือ ผู้บริหารเป็นเจ้าของ หรือมีหุ้นส่วนในบริษัทรับเหมาก่อสร้างทั้งทางตรง หมายถึงเป็นเจ้าของเอง หรือ ทางอ้อม หมายถึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันบางกรณีดำเนินธุรกิจอยู่ก่อนแล้ว และในหลายกรณีเริ่มมีธุรกิจ เมื่อเข้ามาเป็นสมาชิกหรือผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จนมักจะมีการพูดกันว่า สภาท้องถิ่น เป็น 'สภา ผู้รับเหมา' จริงอยู่ว่า การเป็นเจ้าของหรือเป็นหุ้นส่วนในบริษัทรับเหมาก่อสร้างนั้นไม่ใช่เรื่องผิด หากแต่ สถานการณ์ความขัดแย้งเกิดขึ้น เมื่อสมาชิกสภาหรือผู้บริหาร ซึ่งได้รับความไว้วางใจจากประชาชนเข้ามาดูแล เพื่อประโยชน์สาธารณะ กลับเข้ามารับเหมางานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสียเอง ทำให้สมาชิกสภาและ ผู้บริหารมีบทบาทที่ขัดแย้งกัน คือในบทบาทของผู้ว่าจ้างและในบทบาทของผู้รับจ้าง และจากกรณีศึกษา บทบาทที่ขัดแย้งนี้ นำสู่ความไม่โปร่งใสในการบริหารงานและการทุจริตในรูปแบบต่างๆ

อย่างไรก็ตามเนื่องจากมีกฎหมายห้ามการเป็นผู้มีส่วนได้เสียในสัญญา ดังนั้นจึงไม่พบว่ามี สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือ ผู้บริหารเป็นเจ้าของบริษัทรับเหมาโดยตรง แต่มีการหลบเลี่ยง กฎหมายด้วยวิธีการ ต่างๆ

๒. การจัดซื้อที่ดินของตัวเอง

เนื่องจากที่ผ่านมาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าไปเกี่ยวข้องกับโครงการก่อสร้างขนาดใหญ่ จำเป็นต้องมีการจัดซื้อที่ดินเพื่อทำโครงการ เช่น สถานที่ทำการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงบำบัดน้ำเสีย ที่ดินสำหรับการกำจัดขยะ หรือสถานีน้ำประปา และพบว่าหลายครั้งไม่สามารถซื้อที่ดินตามราคาที่ได้รับ งบประมาณ หรือรัฐเสียเงินมากขึ้นเพราะราคาที่ดินแพงเกินความเป็นจริง และมีข่าวการทุจริตควบคู่ไปกับการ จัดซื้อที่ดินเสมอ ซึ่งสาเหตุหนึ่งของปัญหานี้มีต้นตอจากการที่ผู้บริหารมีผลประโยชน์ทับซ้อน โดยหาประโยชน์ ส่วนตัว เก่งกำไรจากราคาที่ดิน ทั้งในรูปแบบใช้ข้อมูลภายในเป็นประโยชน์ไปซื้อที่ดินไว้ก่อน หรืออาจเป็นใน รูปแบบที่กำหนดที่ตั้งโครงการในพื้นที่ที่ดินเองมีที่ดินอยู่เพื่อขายที่ดินของตนเองในราคาที่สูง ทั้งที่ดินเองเป็น บุคคลที่ต้องรักษาประโยชน์ของสาธารณะ

๓. การขายบริการหรือวัสดุอุปกรณ์หรือให้เช่าทรัพย์สินกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นอกจาก การเข้าเป็นผู้รับเหมาในโครงการก่อสร้างต่างๆ ดังกล่าวไปแล้ว ยังพบอีกว่าสมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหาร อยู่ในสถานการณ์ผลประโยชน์ทับซ้อนได้ในกรณีที่ดำเนินธุรกิจขายบริการและวัสดุอุปกรณ์กับองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นที่ตนเองเป็นสมาชิก เพราะอาจถูกมองว่าหาผลประโยชน์จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลักษณะ เช่นนี้พบเห็นมาก

มาตรการทางกฎหมายในการจัดการกับปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน

จากรูปแบบการทับซ้อนของผลประโยชน์ข้างต้น พบว่ามีความหลายหลายและในบางกรณีแสดงถึง ความ พยายามในการหลีกเลี่ยงกฎหมาย ในส่วนต่อไปจะเป็นการศึกษาถึงการจัดการหรือป้องกันการกระทำที่ เป็นการขัดผลประโยชน์ โดยเฉพาะมาตรการทางกฎหมายว่าเป็นอย่างไร เพียงพอและมีประสิทธิภาพหรือไม่ เพียงใด กฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรง พบว่า

กฎหมายองค์การปกครองท้องถิ่นทุกประเภทมี ข้อบัญญัติที่การห้ามการกระทำที่มีลักษณะผลประโยชน์ทับซ้อน ดังนี้คือ

๑) พระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. ๒๔๙๖ และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน มีข้อบัญญัติห้ามผลประโยชน์ขัดกันของทั้งสมาชิกสภาเทศบาลและฝ่ายบริหาร ห้ามสมาชิกสภาเทศบาลเป็นผู้มีส่วนเสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญาที่เทศบาลเป็นคู่สัญญา หรือในกิจการที่กระทำให้แก่เทศบาลหรือที่เทศบาลจะกระทำ (ม. ๑๘ ทวิ)

การฝ่าฝืนเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ (ม.๑๙) ห้ามนายกเทศมนตรี รวมทั้งที่ปรึกษาและเลขานุการในการเข้าไปดำรงตำแหน่ง รับเงินหรือประโยชน์ใด หรือเป็นคู่สัญญาหรือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญาที่เทศบาล หรือการ พาณิชยกรรมของเทศบาล หรือบริษัทที่เทศบาลถือหุ้น (ม.๔๘ จตุทศ)

การฝ่าฝืนเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ (ม.๔๘ ปัญจทศ) การกำกับดูแลและเป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัด

๒) พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. ๒๕๓๗ และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึงปัจจุบัน มีข้อบัญญัติห้ามการกระทำผลประโยชน์ทับซ้อน โดยกำหนดให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสิ้นสุดลงเมื่อเป็นผู้มีส่วนได้เสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญากับองค์การบริหารส่วนตำบลที่ตนดำรงตำแหน่ง หรือในกิจการที่กระทำให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลนั้น (ม.๔๗ ตรี (๔)) ซึ่งให้นายอำเภอสอบสวนและวินิจฉัย และคำวินิจฉัยของนายอำเภอให้เป็นที่สุด

๓) พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๐ มีข้อกำหนดให้มาตรา ๑๑ (๕) ว่าสมาชิกภาพ ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสิ้นสุดลงเมื่อรัฐมนตรีสั่งให้ออกเมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งสอบสวนแล้ว ปรากฏว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญาสัมปทานที่ทำกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้น ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.องค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๖ มาตรา ๑๑ (๕) ว่าสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสิ้นสุดลงเมื่อเป็นผู้มีส่วนได้เสียไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญาที่องค์การบริหารส่วนจังหวัดนั้นเป็นคู่สัญญา

๔) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. ๒๕๒๘ มีข้อบัญญัติในเรื่องนี้คือห้ามสมาชิกสภากรุงเทพมหานครดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นใดในส่วนราชการของรัฐ หรือ กิจการพาณิชยกรรมหรือบริษัทที่กรุงเทพมหานครถือหุ้น (ม.๒๒) และสมาชิกภาพสิ้นสุดลงด้วยการกระหาดังกล่าว (ม. ๒๓) ห้ามผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเข้าไปดำรงตำแหน่งรับเงินหรือประโยชน์ใด หรือเป็นคู่สัญญาหรือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญาที่ทำกับกรุงเทพมหานครหรือการพาณิชยกรรมของกรุงเทพมหานครหรือบริษัทซึ่งกรุงเทพมหานคร เว้นแต่กรณีผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครได้เป็นคู่สัญญาหรือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสัญญาอยู่ก่อนได้รับการเลือกตั้ง (ม.๕๑) และการฝ่าฝืนเป็นเหตุให้พ้นจากตำแหน่ง (ม. ๕๒(๕))

๕) พระราชบัญญัติระเบียบการบริหารราชการเมืองพัทยา ๒๕๔๒ มีข้อบัญญัติห้ามในเรื่องการขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ดังนี้ ห้ามสมาชิกสภาเมืองพัทยาเป็นผู้มีส่วนได้เสียไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ในสัญญาที่เมืองพัทยาเป็นคู่สัญญาหรือในกิจการที่กระทำให้แก่เมืองพัทยาหรือที่เมืองพัทยาก่อทำ(ม. ๑๘) และการฝ่าฝืนเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ (ม.๑๙) ห้ามนายกเมืองพัทยาและรองนายกเมืองพัทยาในการดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นในการพาณิชยกรรมของเมืองพัทยาหรือบริษัทที่เมืองพัทยาถือหุ้น ห้ามเป็นผู้มีส่วนได้เสียไม่ว่า

/ทางตรง...

ทางตรงหรือทางอ้อมในสัญญาที่ ทำกับเมืองพัทยา หรือการพาณิชย์ของเมืองพัทยา หรือบริษัทที่เมืองพัทยาลือ หนัน ซึ่งการฝ่าฝืนมีผลให้พ้นต าแหน่ง (ม. ๔๙) ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้มีอ านาจกำกับดูแล ดังนั้นในระยะแรก ที่สังคมไทยต้องเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อน มาตรการต่างๆต้องมีให้ครบ วงจร ทั้งมาตรการทาง กฎหมาย มาตรการด้านการส่งเสริมจิตสำนึกและจริยธรรมของนักการเมืองท้องถิ่น และมาตรการการมีส่วน ร่วมของประชาชน ดังนั้นแนวทางในการปรับปรุงการจัดการกับปัญหาผลประโยชน์ทับซ้อนใน องค์กรปกครอง ท้องถิ่น ยึดหลักผสมผสานมาตรการต่างๆ เพื่อให้มีความครอบคลุมมากขึ้น ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังนี้

มาตรการทางกฎหมาย

กฎหมายการห้ามการกระทำในลักษณะผลประโยชน์ทับซ้อนยังคงเป็นมาตรการสำคัญ เพื่อทำให้เกิด ความชัดเจนและทำให้เกิดการเรียนรู้ในสังคมไทย โดยมีประเด็นต้องปรับปรุงคือ

๑. ด้านกฎหมาย หลักการสำคัญคือให้กฎหมายมีมาตรฐานเดียวกันและมีความชัดเจน โดยแก้ไข กฎหมายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อาจพิจารณาว่าสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการ ชัดแย้งของผลประโยชน์สำหรับสมาชิกสภาท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นโดยเฉพาะ เพื่อก่อให้เกิดมาตรฐาน เดียวกัน และความชัดเจนมากขึ้น

กฎหมายควรห้ามผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นผู้มีส่วนได้เสียในสัญญาทุกประเภทกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นที่ตนสังกัดทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยอาจพิจารณามีข้อยกเว้น ๒ กรณี คือ

๑) เป็นคู่สัญญา อย่างสุจริตก่อนที่เข้าดำรงตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น ภรรยาเป็น ลูกจ้างของเทศบาลอยู่แล้ว เมื่อสามีมาดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาหรือผู้บริหารไม่ถือว่าเป็นผู้มีส่วนได้เสีย แต่ เมื่อต่อสัญญาสามีประกาศให้ทราบ และต้องถอนตัวจากการพิจารณาและแจ้งเหตุผลการต่อสัญญาต่อ สาธารณะ ซึ่งในปัจจุบันพ.ร.บ.ระเบียบบริหารกรุงเทพมหานครมีข้อยกเว้นลักษณะนี้สำหรับผู้ว่า กรุงเทพมหานครในกรณีเป็นคู่สัญญาหรือมีส่วนได้เสียก่อนได้รับเลือกตั้ง

๒) เป็นคู่สัญญาได้ในกรณีจำเป็นและทำให้องค์กรปกครองท้องถิ่นเสียประโยชน์ เช่น กรณีมีสถานี บริการน้ำมันแห่งเดียวในพื้นที่ซึ่งเป็นของสมาชิกหรือผู้บริหาร ถ้าไม่ยกเว้นรถขององค์กรปกครองท้องถิ่นต้อง เสียเวลา และค่าใช้จ่ายมากขึ้น ประกอบกับราคาของสินค้ามีราคามาตรฐานไม่ว่าซื้อที่ไหนก็ตาม ซึ่งในกรณีนี้ ต้องขออนุญาตจากสภาท้องถิ่นหรือหน่วยงานกำกับข้อยกเว้นดังกล่าวมีขึ้นเพราะตระหนักถึงชุมชนขนาดเล็ก ขององค์กรปกครองท้องถิ่นและไม่สกัดกั้นผู้มีความสามารถ ขณะเดียวกันการยกเว้นดังกล่าวต้องมีกระบวนการ แสดงเหตุผลและความจำเป็นอย่างชัดเจนก่อนดำเนินการกำหนดแนวทางการวินิจฉัยให้ชัดเจนว่ายึดถืออะไร ในการเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงและอ้อมว่ามี ความหมายแค่ไหน โดยเสนอว่าควรยึดหลักข้อเท็จจริงว่าเข้า เป็นคู่สัญญากับองค์กรปกครองท้องถิ่นที่ตนดำรงตำแหน่งก็ถือว่าผิดกฎหมาย โดยหลักการทั่วไปของ ผลประโยชน์ทับซ้อนเพียงแคเป็นโอกาสของการเกิดผลประโยชน์ทับซ้อน (Potential Conflict of Interest) เป็นเรื่องที่ต้องป้องกัน ไม่จำเป็นว่าต้องให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อนจริงๆ หรือในกรณีมีความเสียหายต่อองค์กร ปกครองท้องถิ่น กำหนดให้ชัดเจนว่าถึงแม้มีการลาออกก่อนการวินิจฉัย ขอให้การสอบสวนดำเนินจนเสร็จสิ้น และมีผลย้อนหลัง

๒. ด้านหน่วยงาน/องค์กรตรวจสอบ หลักการหน่วยงานตรวจสอบต้องมีขีดความสามารถตรวจสอบอย่างเป็นธรรมและจริงจัง โดยมีข้อเสนอแนะนี้ ให้เพิ่มขีดความสามารถขององค์กรตรวจสอบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของกระทรวงมหาดไทยซึ่งมี อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย นั่นคือกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น ซึ่งเป็นกรมใหม่จากการปฏิรูประบบราชการในฐานะเป็นกรมใหม่การกำหนดภารกิจควรให้ความสำคัญกับการตรวจสอบเรื่องผลประโยชน์ทับซ้อน สร้างจิตสำนึกและความตระหนักในพฤติกรรมดังกล่าวแก่ข้าราชการที่เกี่ยวข้องซึ่งนอกจากหัวหน้ากลุ่มส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ยังรวมถึงนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัด ในฐานะผู้วินิจฉัยการมีส่วนได้เสียตามกฎหมาย กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นควรเร่งสร้างมาตรฐานการกำกับและตรวจสอบให้เป็นในทิศทางเดียวกับทุกจังหวัด และทุกประเภทองค์กรปกครองท้องถิ่น การเพิ่มขีดความสามารถเน้นในเรื่องบุคลากร ประสิทธิภาพตรวจสอบ ยังต้องเน้นทักษะ ความจริงจังในการตรวจสอบประเด็นที่ต้องพิจารณาคือทำอย่างไรให้หน่วยงานกำกับตรวจสอบ อย่างนายอำเภอและผู้ว่าราชการไม่มีส่วนได้เสียเพราะกำกับองค์กรปกครองท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ต้องการเงินอุดหนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการทำกิจกรรม มาตรการด้านความโปร่งใสและส่งเสริมจริยธรรมดังกล่าวแล้ว การป้องกันพฤติกรรมผลประโยชน์ทับซ้อนโดยกฎหมายอย่างเดียวไม่เพียงพอ เพราะมีการหลบเลี่ยงและหาหลักฐานความผิดได้ยาก

ดังนั้นมาตรการทางกฎหมายต้องไปกับการทำให้กระบวนการบริหารมีความโปร่งใสและเปิดเผยต่อสาธารณะให้มากที่สุดและสร้างจิตสำนึกและจริยธรรมของนักการเมือง โดยเสนอมาตรการดังนี้ การเปิดเผยทรัพย์สินของผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาเพิ่มเติม ไม่จำเป็นต้องเป็นการยื่นบัญชีแสดงทรัพย์สินและหนี้สินเหมือนเช่นของคณะกรรมการปช. เพราะการยื่นดังกล่าวไม่ครอบคลุมและในความเป็นจริงข้อมูลทรัพย์สินและหนี้สินที่ยื่นต่อปช.ไม่ได้เปิดเผยต่อสาธารณะ ลักษณะดังกล่าว ส่งผลให้ข้อมูลไม่เป็นประโยชน์ต่อการตรวจสอบโดยเฉพาะจากประชาชน จึงเสนอให้มีการเปิดเผยข้อมูลทรัพย์สิน และหนี้สินต่อสาธารณะ เช่นปิดประกาศในที่สาธารณะ หรือหน้าสถานที่ทำการขององค์กร หรือลงในอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องตรวจสอบได้ง่าย สร้างระบบการจัดซื้อจัดจ้างและระบบการจัดทำและการบริหารงบประมาณให้โปร่งใสให้มากที่สุด เปิดเผยข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น ระบบประมวลงานทางอินเทอร์เน็ต เน้นให้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการเชิญชวนร่วมประมูลสู่สาธารณะให้กว้างขวาง เพราะการมีส่วนได้ส่วนเสียในสัญญาหรือการฮั้วประมูลดำรงอยู่ได้ เพราะเก็บข้อมูลอยู่ในวงแคบ การเปิดเผยสัญญาขององค์กรปกครองท้องถิ่น และมีกลไกของการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกขั้นตอน

แนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน

“ความขัดแย้ง ระหว่าง บทบาท” (Conflict of roles) หมายความว่าบุคคลดำรงตำแหน่งที่มีบทบาทสองบทบาท ขัดแย้งกัน

การป้องกันความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตนและ ผลประโยชน์ส่วนรวม

๑. กำหนดคุณสมบัติพึงประสงค์และคุณสมบัติต้องห้ามของรัฐ
๒. การเปิดเผยข้อมูลทรัพย์สิน หนี้สิน และธุรกิจครอบครัวยื่นต่อสาธารณะ
๓. การกำหนดข้อพึงปฏิบัติ(Code of Conduct)

/แนวพิจารณา...

แนวพิจารณาในทางปฏิบัติ

หลักการ ๔ ประการสำหรับการจัดการผลประโยชน์ทับซ้อน

๑. ป้องกันผลประโยชน์สาธารณะ
๒. สนับสนุนความโปร่งใสและความพร้อมรับผิด
๓. ส่งเสริมความรับผิดชอบส่วนบุคคลและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่าง
๔. สร้างวัฒนธรรมองค์กร

กรอบการทำงานแนวทางการบริหารเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน มี ๖ ขั้นตอน

๑. ระบุว่าผลประโยชน์ทับซ้อนแบบใดบ้างที่มักเกิดขึ้นในองค์กร
๒. พัฒนานโยบายที่เหมาะสม รวมถึงกลยุทธ์การจัดการและแก้ไขปัญหา
๓. ให้การศึกษาแก่เจ้าหน้าที่และผู้บริหารระดับต่างๆ รวมถึง เผยแพร่นโยบายการป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อนให้ทั่วถึงในองค์กร
๔. ดำเนินการเป็นแบบอย่าง ผู้บังคับบัญชาในระดับต่างๆจะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และพร้อมใจปฏิบัติตาม
๕. สื่อสารให้ผู้มีส่วนได้เสีย ผู้รับบริการ ผู้สนับสนุนองค์กร และชุมชนทราบถึงความมุ่งมั่นในการจัดการเพื่อป้องกันผลประโยชน์ทับซ้อน การให้ข้อมูลโดยตรงไปตรงมา ตามระเบียบขั้นตอนของทางราชการ โดยมีเป็นการให้ ข้อมูลที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้ใด
๖. บังคับใช้นโยบายและทบทวนนโยบายสม่ำเสมอ หน่วยงานต้องนำมาตรการไปบังคับใช้ให้เกิดความเป็นรูปธรรม เมื่อตรวจพบการทุจริตหรือประโยชน์ทับซ้อนเกิดขึ้นด้วยเหตุจูงใจ หน่วยงานจะต้องใช้มาตรการทางกฎหมายดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อเป็นแบบอย่าง และใช้บทลงโทษตามกฎหมาย เช่น ความผิดทางวินัย ละเอียด อาญา